

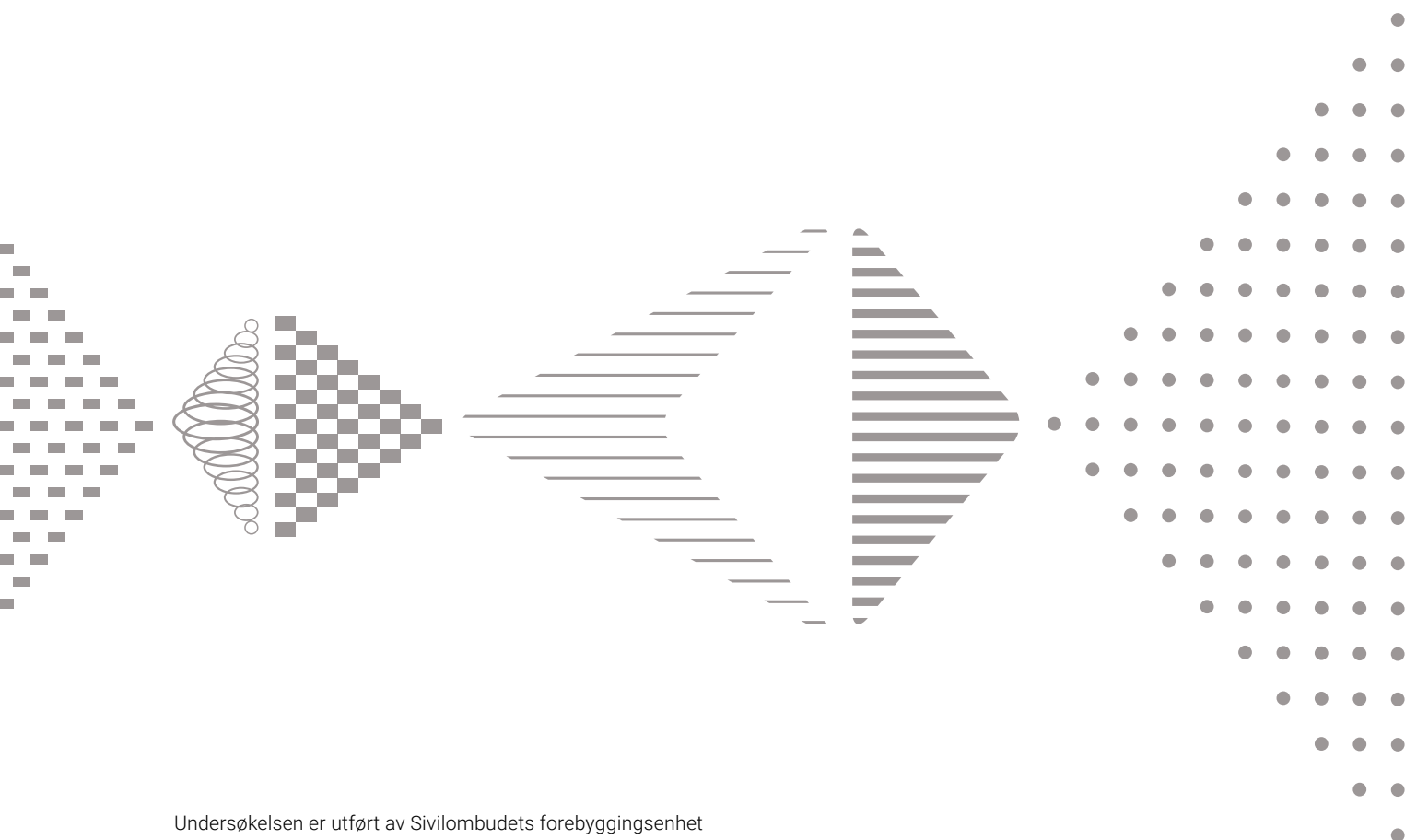
SIVILOMBUDET

BARN PÅ SIKKERHETSCELLE OG I
SIKKERHETSSENG I NORSKE FENGSLER
2016-2025

Luftegård

Undersøkelsen er utført av Sivilombudets forebyggingsenhet som ivaretar Norges forpliktelser under FNs tilleggsprotokoll til FNs torturkonvensjon (OPCAT). Enheten besøker steder der mennesker er fratatt friheten for å forebygge tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

Foto omslag: Sivilombudet
Grafisk produksjon: Aksell

Innhold

Del I Grunnlaget for undersøkelsen

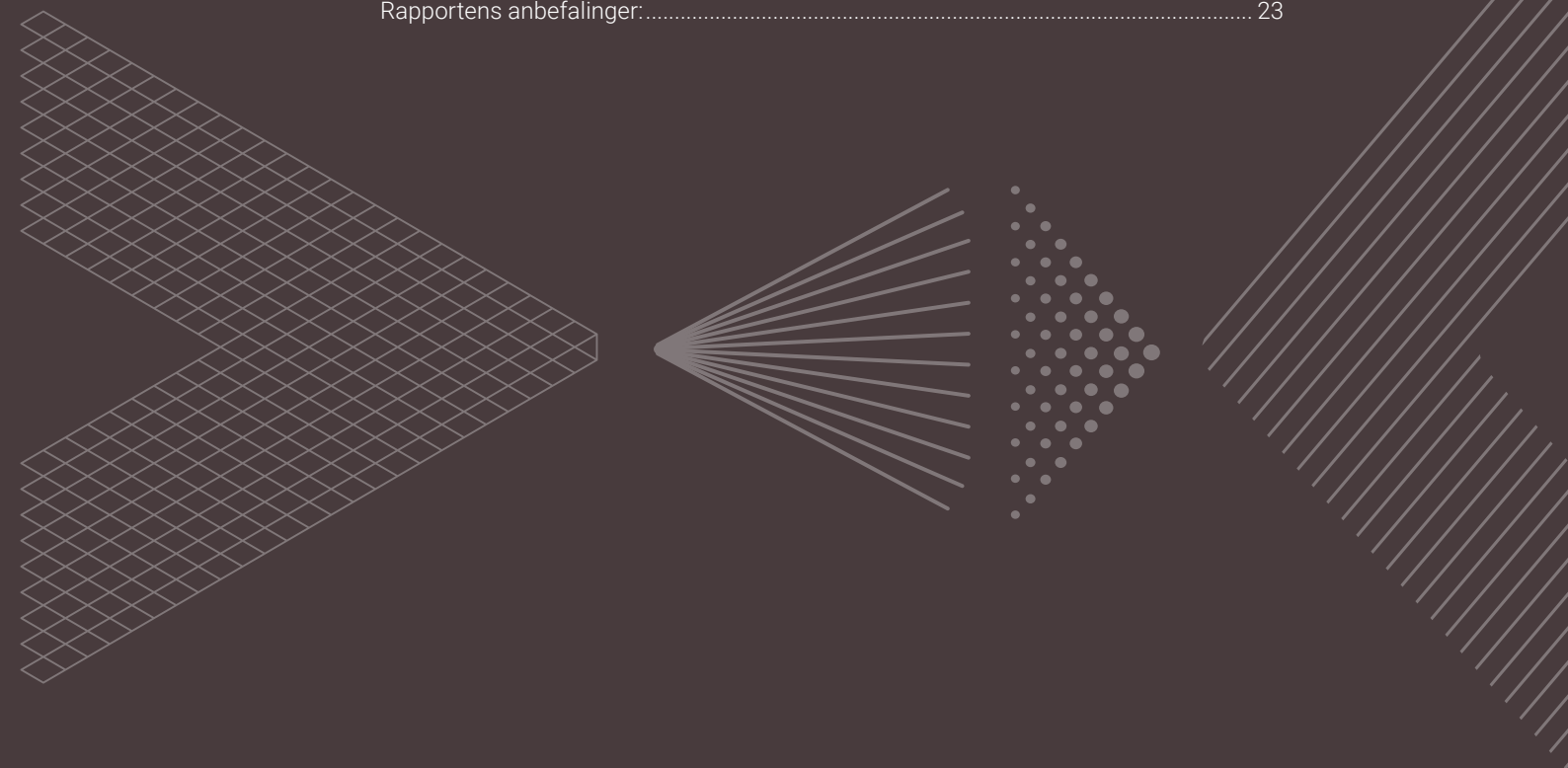
1. Bakgrunnen for rapporten.....	8
2. Sikkerhetscelle er særlig skadelig for barn	9
3. Rettslige rammer for bruk av sikkerhetscelle overfor barn	10
4. Plikten til å begrunne vedtak	12

Del II Våre funn

5. Ufullstendig oversikt over barn på sikkerhetscelle i 2016-2025	14
6. De fleste vedtakene tilfredsstiller ikke lovens krav.....	16
Bruk av sikkerhetscelle helt uten vedtak	16
For lav terskel for bruk av sikkerhetscelle	16
Svake begrunnelser og ulovlige formål.....	17
Mangelfull beskrivelse av om mindre inngripende tiltak har vært forsøkt eller vurdert	17
Plasseringer på sikkerhetscelle begrunnet i risiko for selvskading	17
Manglende forholdsmessighetsvurderinger.....	18
7. Sikkerhetsseng.....	20
8. Manglende kontroll og oversikt hos regioner og direktorat	21

Del III Konklusjon og anbefalinger

9. Konklusjon.....	23
Rapportens anbefalinger:.....	23

Sammendrag

Sivilombudet har gjort en undersøkelse av vedtak som gjelder bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng overfor barn i alle norske fengsler i perioden 2016–2025.

Å bli plassert i en sikkerhetscelle innebærer å bli isolert fra andre mennesker i et helt nedstrippet rom med minimale sanseintrykk. Dette er særlig helseskadelig for barn. Derfor stiller straffegjennomføringsloven enda strengere krav til begrunnelsen for å plassere mindreårige på sikkerhetscelle enn voksne.

Kriminalomsorgen mangler oversikt

Vi har mottatt 70 vedtak om sikkerhetscelle og to vedtak om sikkerhetsseng fra Kriminalomsorgsdirektoratet. I tillegg har vi mottatt informasjon om tre tilfeller der barn har vært isolert ulovlig på sikkerhetscelle uten vedtak.

Arbeidet med denne rapporten har avdekket at Kriminalomsorgen ikke har oversikt over bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng overfor barn de siste ti årene. Det må derfor legges til grunn at det kan ha vært flere plasseringer av barn på sikkerhetscelle i perioden.

Ulovlig bruk av sikkerhetscelle

I 43 av 70 vedtak har fengslene vist til lovens vilkår som gjelder voksne, og dermed benyttet en lavere terskel enn loven tillater. I 32 av 70 vedtak var det ikke mulig ut fra informasjonen å se at det var et barn som ble plassert på sikkerhetscelle. I mer enn halvparten av vedtakene om plassering av barn i sikkerhetscelle var det ingen vurdering eller omtale av verken om tvangstiltaket var forholdsmessig overfor barnet det gjaldt, eller om barnets beste.

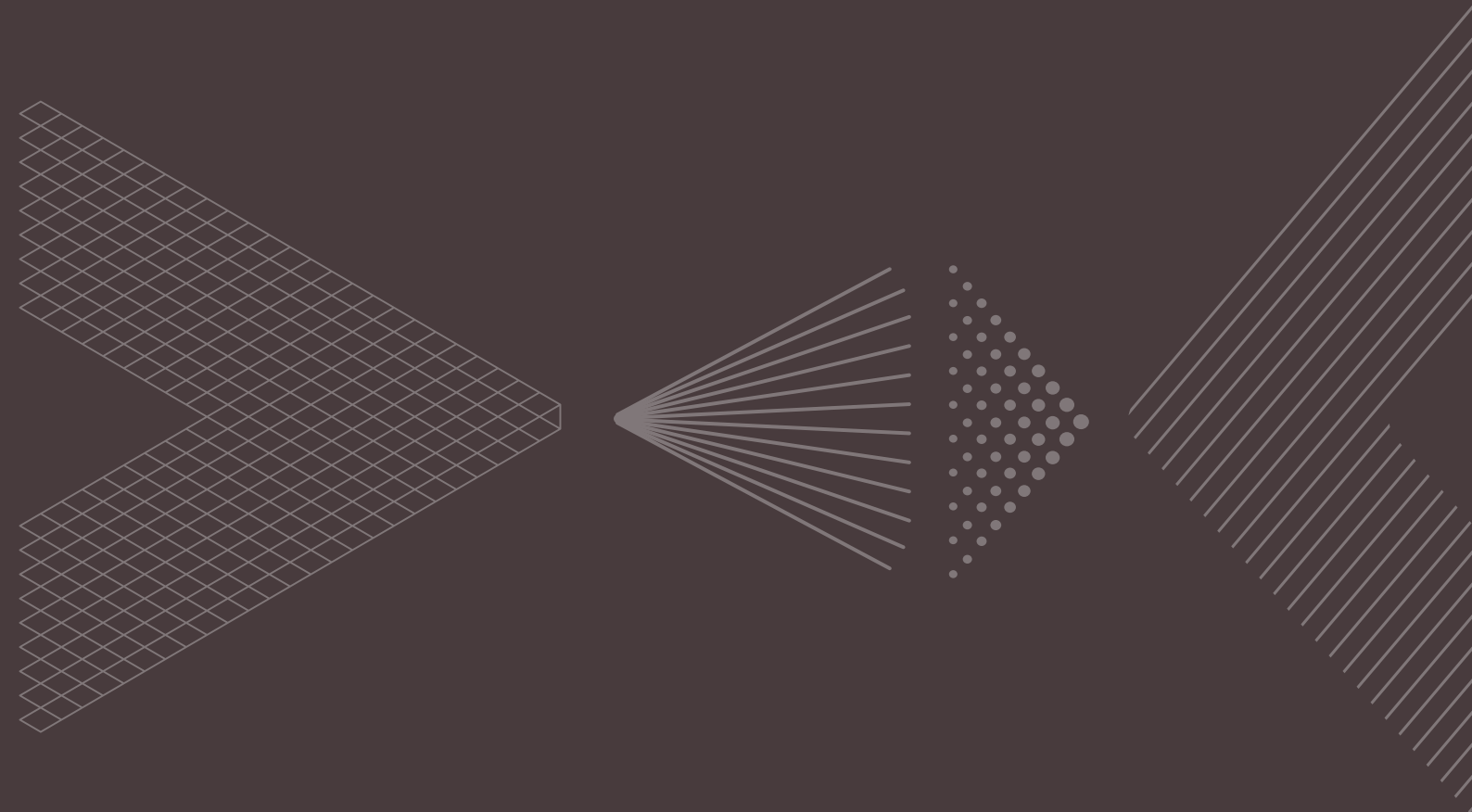
Særlig sårbare barn

I 21 av 70 vedtak er risiko for selvskading brukt som begrunnelse for å plassere barn i sikkerhetscelle. At et barn som nettopp har forsøkt å skade seg eller å ta sitt eget liv plasseres alene på en sikkerhetscelle, er svært urovekkende. Isolasjon kan øke risikoen for selvskading, selvmord og psykiske lidelser.

Bruk av sikkerhetsseng

Å være i sikkerhetsseng betyr at armer og bein spennes fast med belter i en seng. Rapporten beskriver to tilfeller av ulovlig bruk av sikkerhetsseng overfor barn.

DEL I
GRUNNLAGET FOR
UNDERSØKELSEN

1. Bakgrunnen for rapporten

I 2025 publiserte Sivilombudet en temarapport om bruk av sikkerhetsceller i norske fengsler. Her ble det pekt på at utformingen av sikkerhetscellene fratru innsatte autonomi og sanseintrykk, og bidrar til å sette innsatte i maktesløse og ydmykende situasjoner. Sivilombudets konklusjon var at utformingen av sikkerhetscellene utsetter innsatte for forhold som i seg selv innebærer høy risiko for brudd på forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling i Den europeiske menneskerettskonvensjons (EMK) artikkel 3.¹

Samme år besøkte Sivilombudets forebyggingsenhet Ungdomsenhet Vest og avdekket at sikkerhetscellen ble brukt i strid med lovverket. Sikkerhetscellevedtakene ved ungdomsenheten skapte bekymring for om kriminalomsorgen har brukt for lav terskel for å plassere barn på sikkerhetscelle i flere fengsler.

På denne bakgrunnen ba vi Kriminalomsorgsdirektoratet om innsyn i alle vedtak om bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng overfor barn i alle norske fengsler i perioden 2016-2025. Vi har avgrenset undersøkelsen til selve vedtakene. Vedtakene skal gi en konkret beskrivelse av at lovens vilkår for å bruke sikkerhetscelle overfor barn er oppfylt, det vil si at det er brukt riktig terskel, forsøkt mindre inngripende tiltak og at det er gjort vurderinger av om plassering er forholdsmessig og til barnets beste. Vi har ikke innhentet informasjon om hvor lenge ungdommene har vært på sikkerhetscelle eller hvordan de er blitt behandlet mens de har vært på sikkerhetscelle.

Rapporten ble oversendt Kriminalomsorgsdirektoratet for faktasjekk i forkant av publisering.

1 Sivilombudet, Sikkerhetscelle i fengsel, temarapport 2025.

2. Sikkerhetscelle er særlig skadelig for barn

FNs spesialrapportør om tortur og umenneskelig behandling har slått fast at barn som er frihetsberøvet, har en høyere risiko for å bli utsatt for tortur og umenneskelig eller nedverdiggende behandling, og at selv korte perioder med frihetsberøvelse kan undergrave et barns psykiske og fysiske helse og påvirke den kognitive utviklingen negativt.² Mindreårige som sitter i fengsel, er med andre ord særlig sårbare på grunn av sin alder og utvikling.

Å bli plassert i en sikkerhetscelle innebærer å bli isolert fra andre mennesker i et helt nedstrippet rom med minimale sanseinntrykk. Isolasjon er helseskadelig, og særlig skadelig for barn. Jo lenger isolasjonen varer, jo større er påkjenningen og skadepotensialet. Isolasjon kan redusere evnen til oppmerksomhet, konsentrasjon og planlegging. Perioder uten fellesskap, uten aktivitet, og med få sanseinntrykk, kan føre til forvirring, passivitet og hjelpeløshet. Isolasjon innebærer tap av forutsigbarhet og kontroll. I en slik situasjon blir den mindreårige totalt avhengig av de ansatte i fengselet. Dette kan føre til at en person mister troen på at han eller hun kan påvirke sin situasjon, som igjen kan føre til angst og

depresjon. Isolasjon kan også øke risikoen for selvmord, selvskading og utvikling av alvorlige psykiske lidelser. På en sikkerhetscelle forsterkes alle de skadelige elementene av isolasjon.

Barn og unge er i stadig utvikling, både nevrologisk, sosialt og psykologisk. Normalutvikling innebærer blant annet at hjernen ikke er ferdig utviklet før et stykke ut i 20-årene.³ Utviklingen av egen trygghet og tilknytning til andre henger tett sammen med å ha gode omsorgspersoner og forutsigbare og trygge omgivelser. Mange mindreårige i fengsel kommer fra en vanskelig bakgrunn og har vært i kontakt med helsevesenet før innsettelse.⁴ Når ungdommer med slik bakgrunn blir plassert i sikkerhetscelle, øker risikoen for at de opplever det traumatisk eller blir retraumatisert, altså at det vekker vonde minner og ofte påtrengende sanseopplevelser (med lukt, lyd, syn, fysisk gjenopplevelse) fra tidligere traumer som vold og overgrep. Plassering i sikkerhetscelle innebærer derfor en klar risiko for psykiske og utviklingsmessige skader, både på kort og lang sikt.⁵

Hva er en sikkerhetscelle?

Sikkerhetsceller er glattceller med nakne vegger, en plastmadrass som eneste inventar, og et hull i gulvet til toalett. I voksenfengsler er cellene som regel utformet i betong. De fleste cellene har en dør med en luke ved gulvet, en luke i bryst- eller hoftehøyde og et inspeksjonsvindu. Sikkerhetscelle skiller seg fra andre typer isolasjon ved at cellens utforming gir sterkt begrensede sanseinntrykk og tap av mulighet til å ivareta egne behov.

2 United Nations General Assembly. 5 March 2015. Report of the Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, Juan E. Méndez. A/HRC/28/68 avsnitt 16 og 33.

3 Lee, J. (2016). Lonely Too Long – Redefining and Reforming Juvenile Solitary Confinement. *Fordham Law Review*, 85, side 846–870. Se også Popovac, Z. (2025). Barn som utøver vold. Fra normalpsykologi til patologi. Fagbokforlaget, kapittel 1 om barns utviklingspsykologiske behov.

4 Barneombudet (2021). Funn etter gjennomgang av saker der barn er fengslet i perioden 2016-2019. Brev til Justis- og beredskapsdepartementet av 4. juni 2021; Fransson, E., Gaarder, S. og Lundeberg I.R. (Red.). (2025). Barn, unge og straffegjennomføring. Cappelen Damm Forskning. side 142.

5 British Medical Association (BMA) (2018). Joint position statement on solitary confinement of children and young people. Tilgjengelig fra: <https://www.bma.org.uk/media/1859/bma-solitary-confinement-in-youth-detention-joint-statement-2018.pdf>.

3. Rettslige rammer for bruk av sikkerhetscelle overfor barn

Forbudet mot tortur, umenneskelig og nedverdverdige behandling setter strenge rammer for behandlingen av barn i fengsel. Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har slått fast at det ved vurderingen av hva som er umenneskelig eller nedverdverdige, må tas særlig hensyn til barns sårbarhet, og at nedverdverdige behandling kan ha større innvirkning, særlig psykologisk, på barn.⁶

Å holde et frihetsberøvet barn atskilt fra andre kan bare skje for kortest mulig tid og kun som en siste utvei for å beskytte barnet eller andre.⁷ FNs barnekomité uttrykte i 2025 bekymring for overdreven bruk av makt, som fysisk tvang og immobiliseringsteknikker for å begrense bevegelse, mot barn i Norge.⁸ Komiteen anbefalte norske myndigheter å sikre at isolasjon unngås i størst mulig grad, og at avgjørelser om bruk av isolasjon og tvang mot barn eksplisitt angir hvordan barnets beste blir ivaretatt og hvordan barnet blir hørt.⁹ Europarådets torturforebyggingskomité (CPT) har understreket at mindreårige bare kan isoleres fra andre for å hindre handlinger i helt eksepsjonelle tilfeller når det ikke finnes noen andre løsninger.¹⁰

Straffegjennomføringsloven setter som vilkår at det må være «tvingende nødvendig» dersom sikkerhetscelle skal brukes overfor en mindreårig.¹¹ Dette er en høyere terskel enn det som gjelder for å bruke sikkerhetscelle overfor voksne og ble innført ved lovendring i oktober 2015. I forarbeidene til lovendringen slo departementet fast at tvangsmidler bare skulle kunne brukes i «enkelte ekstreme situasjoner» og at dette skulle være en «meget snever unntaksadgang». Departementet viste til Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser som begrunnelse for dette og påpekte at «I henhold til barnekomiteens tolkning av konvensjonen, bør eventuell bruk av tvangsmidler «be under close and direct control of a medical and/or psychological professional. It must never be used as a means of punishment», jf. barnekomiteens Generelle kommentar nr. 10 punkt 89.» Videre understreket departementet behovet for kortere rapporteringsfrister når slik tvang blir brukt.¹²

Mindre inngripende tiltak må være åpenbart utilstrekkelig eller ha blitt forsøkt. Bruken av sikkerhetscelle må også være forholdsmessig.¹³ Barnets beste må alltid være et grunnleggende hensyn.¹⁴

6 EMD, Grand chamber, Bouyid v. Belgium, 28. september 2015, avsnitt 109.

7 FNs barnekomité (2019), CRC/C/GC/24, punkt 95 h.

8 FNs barnekomité (2025), Concluding observations on the seventh periodic report of Norway, CRC/C/NOR/CO/7, punkt 41 bokstav e.

9 FNs barnekomité (2025), Concluding observations on the seventh periodic report of Norway, CRC/C/NOR/CO/7, punkt 42 bokstav e.

10 CPT (2014). General Report of the CPT, 2013-2014, side 56; CPT (2015). Juveniles deprived of their liberty under criminal legislation, CPT/Inf(2015)1-part rev1

11 Straffegjennomføringsloven § 38 fjerde ledd, jf. første ledd.

12 Prop. 135 L (2010-2011) side 153.

13 Prop. 143 L (2019-2020) kapittel 5.8.4; De europeiske fengselsreglene, regel 53A bokstav b; EMD, Babar Ahmad og andre mot Storbritannia, klagenr. 24027/07 m.fl., 10. april 2012, avsnitt 212; EMD, Ramishvili and Kokhreizidze mot Georgia, klagenr. 1704/06, 27. januar 2009, avsnitt 83; Mæhlumshagen, M.S. og Storvik, B.L. (2024) Menneskerettigheter i fengsel. Cappelen Damm Akademisk. Side 165.

14 Barnekonvensjonen artikkel 3; Grunnloven § 104.

Sikkerhetscelle i Ungdomsenhet vest. Foto: Sivilombudet

4. Plikten til å begrunne vedtak

Det stilles strenge krav til begrunnelsen for å bruke sikkerhetscelle. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har fastslått at beslutninger om isolasjon skal begrunnes på en måte som viser at det er tatt hensyn til den innsattes omstendigheter, situasjon og atferd.¹⁵ En mangelfull begrunnelse øker risikoen for brudd på forbudet mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling.¹⁶

Begrunnelsesplikten følger også av forvaltningsloven og er en sentral rettssikkerhetsgaranti.¹⁷ Plikten til å begrunne en avgjørelse om bruk av sikkerhetscelle sikrer at det blir gjort reelle vurderinger av om vilkårene for bruk faktisk er oppfylt i situasjonen. Dette er ekstra viktig når barn plasseres på sikkerhetscelle, fordi loven da oppstiller en høy terskel og tilleggsvilkår.

Innsattes mulighet til å klage og klageinstansens mulighet til å etterprøve fengselets vurderinger, forutsetter at disse vurderingene er dokumentert.¹⁸ Gode begrunnelser er i tillegg sentralt for at innsatte skal kunne forstå avgjørelsen og vurdere om den skal godtas eller klages på. Dersom innsatte forstår avgjørelsen, kan det også styrke tilliten til fengselets beslutninger, og bidra til en opplevelse av rettferdig prosess.

Begrunnelser er også en forutsetning for at fengselet kan føre effektiv internkontroll. Dersom vedtakene ikke inneholder tilstrekkelige begrunnelser for bruk av sikkerhetscelle, vil det være vanskelig for fengselets ledelse og høyere nivåer i kriminalomsorgen å kontrollere fengselets praksis og bruken av sikkerhetscelle. Mangelfulle begrunnelser vil også gjøre det vanskeligere å lære av feil og å drive utviklingsarbeid.

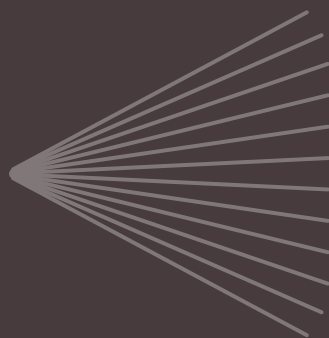
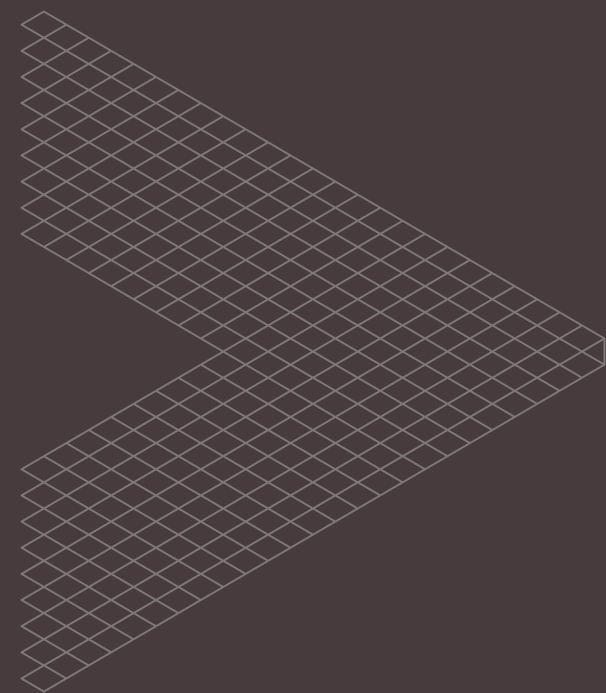
15 Se bl.a. EMD, Babar Ahmad og andre mot Storbritannia, klagenr. 24027/07, 10. april 2012, avsnitt 212.

16 EMD, Khodorkovskiy og Lebedev mot Russland, klagenr. 11082/06 m.fl., 25. juli 2013, avsnitt 470.

17 Forvaltningsloven §§ 24 og 25, jf. straffegjennomføringsloven § 7.

18 HR-2008-88-A, avsnitt 58.

DEL II
VÅRE FUNN

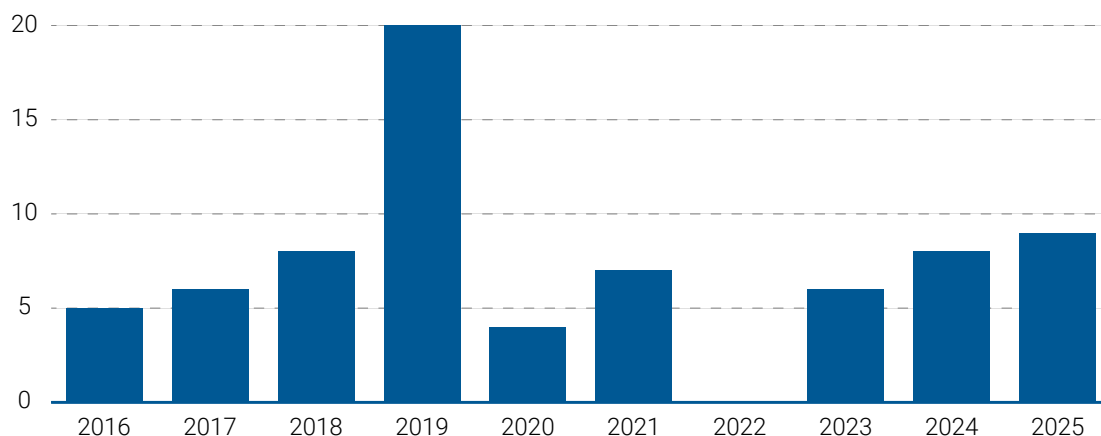

5. Ufullstendig oversikt over barn på sikkerhetscelle i 2016-2025

Arbeidet med denne rapporten har avdekket at kriminalomsorgen ikke har oversikt over alle plasseringer av barn på sikkerhetscelle og i sikkerhetsseng i perioden 2016-2025. Det har ikke vært årlig rapportering av bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng overfor barn i norske fengsler og kriminalomsorgens systemer har ikke gjort det mulig å hente ut en oversikt over alle slike vedtak. Direktoratet har formidlet at de ikke kan bekrefte at oversikten vi har mottatt er fullstendig. Det må derfor legges til grunn at det kan ha vært flere plasseringer av barn på sikkerhetscelle i perioden enn det vi omtaler i denne rapporten. Disse manglene omtales nærmere i **kapittel 8**.

Vi har mottatt informasjon om 73 plasseringer på sikkerhetscelle og 2 plasseringer i sikkerhetsseng. Disse 75 plasseringene er fordelt på 28 barn. For tre av plasseringene på sikkerhetscelle har vi ikke mottatt noe vedtak, bare annen dokumentasjon på at ungdommene har vært på sikkerhetscelle. Plasseringene i sikkerhetsseng behandles i **kapittel 7**.

Plasseringene på sikkerhetscelle fordeler seg slik for de ti årene:

Gjennomsnittsalderen på barna sikkerhetscellevedtakene gjelder er 16 år og 11 måneder.¹⁹ Ti av plasseringene gjaldt barn på 15 år.

Norge har i dag tre ungdomsfengsler:

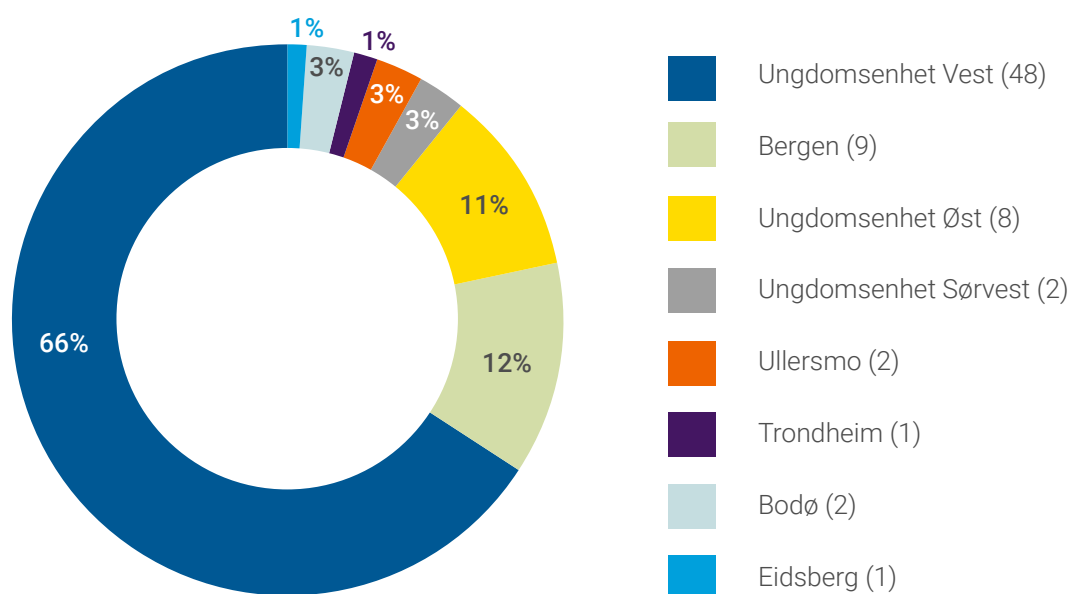
- ▶ Ungdomsenhet Vest i Bergen ble åpnet i 2009 og har fire plasser.
- ▶ Ungdomsenhet Øst på Eidsvoll ble åpnet i april 2016 og har i vår undersøkelsesperiode økt kapasiteten fra fire til seks plasser.
- ▶ Ungdomsenhet Sørvest i Evje ble opprettet i 2025 og hadde ved utgangen av 2025 fire plasser.

De fleste av oppholdene på sikkerhetscelle fant sted i ungdomsenhetene (58 av 73), men et betydelig antall plasseringer skjedde i voksenfengsler (15 av 73). I en temarapport fra 2024 anbefalte Sivilombudet at det umiddelbart burde iverksettes tiltak som sikrer at mindreårige ikke plasseres i fengsel for voksne uten at det er vurdert at dette er til barnets beste.²⁰

¹⁹ Dette tallet er gjennomsnitt av 69 vedtak fordi det ikke har vært mulig å konstatere alder i alle tilfellene

²⁰ Sivilombudet, Barn i Eidsberg fengsel, en undersøkelse under OPCAT-mandatet, 2024.

Sikkerhetscelleplassering per fengsel

Det må tas forbehold om at tallmaterialet fra Kriminalomsorgen er ufullstendig.

Et stort flertall av plasseringene av barn på sikkerhetscelle har skjedd i Ungdomsenhet Vest i Bergen (48 av 73). Voksenfengselet med klart flest plasseringer i perioden er Bergen fengsel (9 av 73), som har et nært samarbeid med Ungdomsenhet Vest. Til sammen er 57 av 73 (78 %) opphold på sikkerhetscelle i Ungdomsenhet vest og Bergen fengsel som ligger under Kriminalomsorgen Region vest. Vi kan ikke se noen åpenbar grunn til at en så stor andel av sikkerhetscelleplasseringene har skjedd i Region vest.

5: HOVEDFUNN

- ▶ Det finnes ingen fullstendig oversikt over hvor mange plasseringer av barn det har vært på sikkerhetscelle i perioden.
- ▶ Dokumentasjon fra Kriminalomsorgsdirektoratet viser at en stor overvekt av plasseringene fant sted i ett av ungdomsfengslene.

6. De fleste vedtakene tilfredsstillter ikke lovens krav

Bruk av sikkerhetscelle helt uten vedtak

I minst tre tilfeller ble barn plassert på sikkerhetscelle uten at det var skrevet vedtak som begrunnet bruken av tvangsmiddelet. Å ikke fatte vedtak når man bruker tvangsmidler er ulovlig, og gjør det i tillegg svært vanskelig å kontrollere om det var riktig å benytte tvangsmiddelet i den gitte situasjonen. Manglende vedtak fratrar samtidig barnet mulighet til å klage på tvangsvedtaket. Ettersom det skriftlige materialet som dokumenterer disse oppholdene ikke tilfredsstillter noen av lovens krav, behandler vi dem ikke videre i denne rapporten.

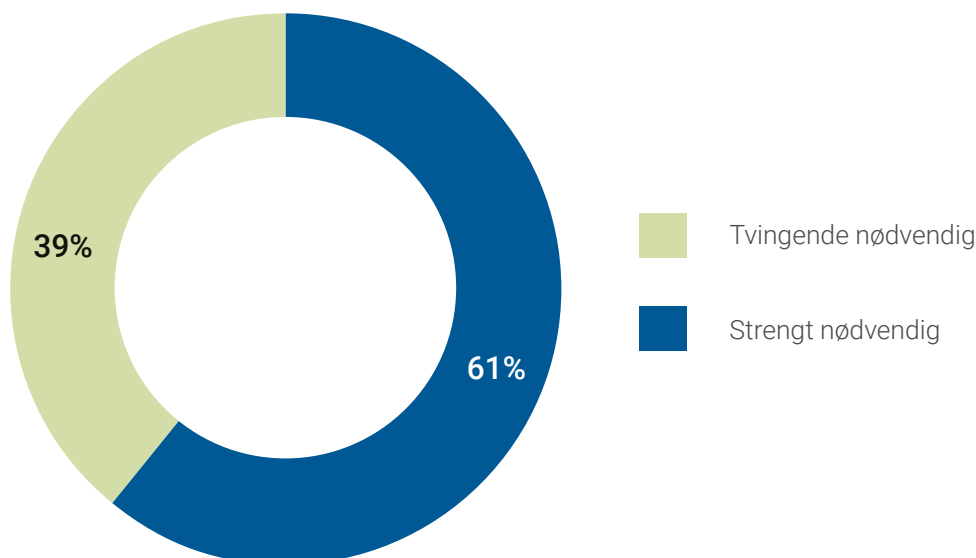
For lav terskel for bruk av sikkerhetscelle

I 43 av 70 vedtak om bruk av sikkerhetscelle var det kun vist til lovens terskel for bruk av sikkerhetscelle for

voksne («strengt nødvendig») og ikke den høyere terskelen for bruk av sikkerhetscelle for barn («tvingende nødvendig»). Den høyere terskelen for bruk av sikkerhetscelle overfor barn er begrunnet i at tvangsmiddelet kan være enda mer skadelig for barn enn for voksne. I 32 av 70 vedtak var det ikke mulig å se at det var et barn som ble besluttet plassert på sikkerhetscelle. Kravet om at barnets beste alltid skal vurderes og være et grunnleggende hensyn, er åpenbart ikke fulgt når det ikke er mulig å se at vedtaket gjelder et barn.

Dette funnet viser at kriminalomsorgen i en årrekke har fattet vedtak i strid med loven. Det er blitt brukt for lav terskel gjennom hele tiåret vi har undersøkt, blant annet i fire vedtak fra 2023, fem fra 2024 og to vedtak fra 2025.

Terskel for bruk av sikkerhetscelle

Svake begrunnelser og ulovlige formål

Mange av vedtakene inneholdt ingen god beskrivelse av hvorfor fengselet anså det nødvendig å plassere ungdommen på sikkerhetscelle i den konkrete situasjonen. Et eksempel er et vedtak hvor begrunnelsen for å plassere ungdommen på sikkerhetscelle er at vedkommende hadde armene ut gjennom luken på forsterket celle, og nektet å ta dem inn. Det er ikke forklart hvorfor denne situasjonen gjorde det nødvendig å foreta seg noe, og i heller ikke hvorfor det var tvingende nødvendig å bruke sikkerhetscelle.

I tre vedtak var plasseringen på sikkerhetscelle delvis begrunnet i lav bemanning. I et annet tilfelle var begrunnelsen for å plassere en ungdom på sikkerhetscelle behov for å kroppsvisitere innsatte. Dette er ikke lovlige hensyn ved vurderingen av om sikkerhetscelle skal brukes.

Mangelfull beskrivelse av om mindre inngripende tiltak har vært forsøkt eller vurdert

Et vilkår som henger tett sammen med terskelen for bruk av sikkerhetscelle, er at mindre inngripende tiltak skal ha vært forsøkt eller være åpenbart utilstrekkelig i situasjonen. Dersom det ikke er gjort en tilstrekkelig vurdering av om det er mulig å håndtere situasjonen med mindre inngripende virkemidler, vil det sjelden være grunnlag for å slå fast at tiltaket var tvingende nødvendig.

Noen vedtak inneholdt ingen konkrete alternativer til bruk av sikkerhetscelle, og det var uklart om dette vilkåret var vurdert. I en del vedtak var det vanskelig å forstå hvorfor det ikke var tilstrekkelig å utelukke ungdommen på egen eller forsterket celle for å forhindre for eksempel nye tilfeller av vold mot ansatte. Noen av disse vedtakene ga en bekymring for at sikkerhetscelle ble brukt for å straffe ungdommene. Det er forbudt å bruke sikkerhetscelle som straff.

I noen vedtak var det uklart om tiltakene fengslene beskrev var forsøkt eller vurdert i situasjonen som førte til plasseringen på sikkerhetscelle, eller ved tidligere hendelser. Kravet om å vurdere mindre inngripende tiltak gjelder i den konkrete situasjonen. Tidligere oppførsel eller hendelser er kun relevant hvis det konkret

kan vises at det har betydning på tidspunktet for det nye vedtaket.

I gjennomgangen av vedtak har vi ikke sett eksempler på at fengslene har beskrevet mildere tiltak for å løse situasjonen. Eksempler på slike tiltak kan være opphold i friluft, telefon- eller videosamtaler med nærstående eller hjelpeorganisasjoner, besøk eller samvær med ansatte. Særlig alvorlig er det at mildere tiltak tilsynelatende ikke er vurdert i vedtakene hvor bruk av sikkerhetscelle er helt eller delvis begrunnet i risiko for selvskading.

Plasseringer på sikkerhetscelle begrunnet i risiko for selvskading

I 21 av 70 vedtak om bruk av sikkerhetscelle var plasseringen helt eller delvis begrunnet i risiko for selvskading. Et eksempel på en slik begrunnelse er dette: «Under opphold på [celle] forsøkte du å strangulere deg selv med et tøyestykke. Du ble derfor overført til sikkerhetscelle for å ivareta deg fra å selvskade ytterligere.» At et barn som nettopp har forsøkt å skade seg eller å ta sitt eget liv plasseres alene på en sikkerhetscelle, er svært urovekkende.

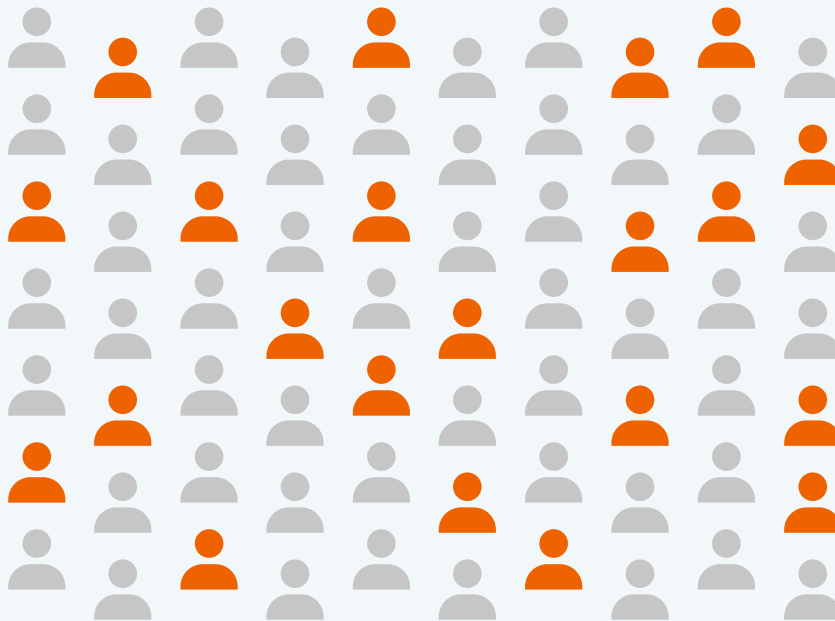
Isolasjon kan øke risikoen for selvmord, selvskading og utvikling av alvorlige psykiske lidelser. Etter sitt besøk i 2024 kritiserte CPT norske fengsler for at de håndterte innsattes selvskading med isolasjon og sikkerhetscelle. Komiteen pekte på at selvskading ofte gjenspeiler psykiske helseutfordringer som bør møtes med mer helsehjelp. Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) har slått fast at fengslene må være særlig varsomme med bruk av isolasjon når det foreligger selvmordsfare.²¹ Domstolens praksis viser at bruk av isolasjon eller sikkerhetscelle mot innsatte i slike situasjoner, kan føre til brudd på forbudet mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

Kunnskapen om barns særlige sårbarhet og risikoen for traumer og utviklingskader gjør det spesielt bekymringsfullt at sikkerhetscelle tas i bruk overfor barn man er bekymret for at skal skade seg selv.

21 EMD, Jeanty mot Belgia, 31. mars 2020, klagenr. 82284/17, avsnitt 119120; EMD, Keenan mot Storbritannia, 3. april 2001, klagenr. 27229/95, avsnitt 116 og EMD, Renolde mot Frankrike, 16. oktober 2008, klagenr. 5608/05, avsnitt 128129.

SIKKERHETSCELLE • SELVSKADING

21 av 70 vedtak begrunnet med risiko for selvskading

 Selvskading var en del av begrunnelsen

 Annen begrunnelse

Manglende forholdsmessighetsvurderinger

Plassering av innsatte på sikkerhetscelle må være forholdsmessig. Det innebærer at fengselets behov for plasseringen må veies mot hvor tyngende eller skadelig den vil være for barnet. Barns særlige sårbarhet må vektlegges, det samme gjelder spesielle forhold hos den enkelte, som helsesituasjon, tidligere traumer, modenhet og kognitiv utvikling. En forholdsmessighetsvurdering må også ta i betraktning andre inngripende tiltak som barnet utsettes for, som for eksempel forutgående isolasjon eller bruk av fysisk makt, kroppsvisitasjon, håndjern, pepperspray eller lignende. De mulige negative konsekvensene av en plassering på sikkerhetscelle kan gjøre tiltaket ulovlig selv om vilkårene ellers er oppfylt.

Overfor barn er det videre et generelt krav at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle beslutninger der barn berøres.²² Dette betyr at hensynet til barnets beste skal tillegges større vekt enn andre relevante hensyn. Dersom hensynet til barnets beste kommer i konflikt med andre hensyn, må man vurdere hvor alvorlig konsekvensene av beslutningen er for barnet.²³

Det er ikke et skarpt skille mellom vurderingene av forholdsmessighet og barnets beste. Mange av de samme momentene er relevante. Det sentrale er at fengselet vurderer og vektlegger hva som er til barnets beste, inkludert de mulige negative konsekvensene av plassering av barnet på sikkerhetscelle, samt beskriver hvordan dette avveies mot andre hensyn.

²² Barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1.

²³ Prop. 165 L (2024-2025) side 29.

Sikkerhetscelle i Romerike fengsel, Ullersmo avdeling. Foto: Sivilombudet

I over halvparten av vedtakene om plassering av barn i sikkerhetscelle var det ingen vurdering eller omtale av verken forholdsmessighet eller barnets beste. Dette inkluderer fire vedtak der innsatte var 15 år på tidspunktet for plassering. Funnet er alvorlig.

I vedtakene der barnets beste var omtalt, var dette ofte kun en henvisning til vilkåret, ingen konkret vurdering eller avveining. Det var nesten ingen vedtak som beskrev eller vurderte konkrete forhold ved det enkelte barnet eller mulige skadevirkninger av plasseringen. Disse funnene gjaldt også tilfellene der ungdommene helt eller delvis ble plassert på sikkerhetscelle for å hindre alvorlig selvskading. Det var ingen vedtak som tok i betraktning annen maktbruk mot barna, selv om de i flere tilfeller var utsatt for omfattende isolasjon eller tvang.²⁴ I ett tilfelle ble det brukt bodycuff etter at politiet ble tilkalt og i et annet tilfelle ble en 15-åring påført bodycuff i forbindelse med plassering på sikkerhetscelle. Bodycuff er håndjern og remmer som festes rundt ankler og håndledd, slik at ansatte har full kontroll over den innsatte.²⁵ I et tredje tilfelle ble en ungdom på 15 år påsatt håndjern og utsatt for pepperspray.²⁶ Bruk av pepperspray kan være farlig, og EMD har lagt til grunn CPTs uttalelser om at pepperspray ikke bør brukes i lukkede rom.²⁷

6: HOVEDFUNN

- ▶ Barn har blitt plassert på sikkerhetscelle uten at det ble tatt vedtak.
- ▶ Fengslene har hatt for lav terskel for bruk av sikkerhetscelle og brukt lovens terskel som gjelder for voksne, ikke den høyere terskelen for barn.
- ▶ En høy andel av plasseringene på sikkerhetscelle er begrunnet i risiko for selvskading.
- ▶ I nesten halvparten av vedtakene var det ikke mulig å se at vedtaket gjaldt et barn.
- ▶ I over halvparten av vedtakene om plassering av barn i sikkerhetscelle var det ingen vurdering eller omtale av verken forholdsmessighet eller barnets beste.
- ▶ Ingen vedtak vurderte hvilke skadevirkninger plassering på sikkerhetscelle kunne ha for barnet.
- ▶ Ingen vedtak vurderte den samlede bruken av tvang overfor barn som ble plassert på sikkerhetscelle.

²⁴ I rapporten fra besøket til Ungdomsenhet vest i 2025 fant vi rutinemessig bruk av kroppsvitasjon ved plassering på sikkerhetscelle uten tilstrekkelig dokumentasjon, og at ungdommene rutinemessig ikke fikk ha på egne klær på sikkerhetscellen.

²⁵ Bodycuff er et remmesystem med hoftebelte som settes på den innsatte, remmene festes rundt håndledd og ankler, og kan strammes.

²⁶ Pepperspray kan føre til sterk smerte i øyne og luftveier, og det er derfor viktig at den som utsettes for det raskt gis mulighet til å skylle øyne og vaske hud og klær som er truffet av sprayen.

²⁷ EMD, El-Asmar mot Danmark, 3. oktober 2023, klagenr. 27753/19, Tali mot Estland, 13. februar 2014, klagenr. 66393/10, avsnitt 78.

7. Sikkerhetsseng

Sikkerhetsseng i Bergen fengsel. Foto: Sivilombudet

Å være i sikkerhetsseng betyr at armer og ben spennes fast med belter i en seng som står fastmontert i en sikkerhetscelle. Beltelegging i sikkerhetsseng er det mest inngripende tvangsmiddelet norske fengsler har til rådighet, og tvangsmiddelet kan bare brukes for å hindre en innsatt i å skade seg selv.²⁸ Terskelen for bruk av sikkerhetsseng overfor barn er den samme som for bruk av sikkerhetscelle, det må være tvingende nødvendig i den konkrete situasjonen. I temarapporten *Bruk av sikkerhetsseng i norske fengsler fra 2020* konkluderte Sivilombudet med at det er høy risiko for umenneskelig behandling ved bruk av sikkerhetsseng, og anbefalte at sikkerhetsseng avskaffes i fengslene.

Vi har mottatt dokumentasjon på to tilfeller av at barn har vært plassert i sikkerhetsseng i perioden 2016-2025. Begge plasseringene skjedde i voksenfengsel i 2016 og begge vedtakene viser til feil terskel for bruk av sikkerhetsseng overfor barn. Begrunnelsene for plasseringene i sikkerhetsseng er svært korte og det er ikke

mulig å se at tvangsmiddelet benyttes overfor barn. Vedtakene er ikke i tråd med lovens krav.

Bruk av sikkerhetsseng overfor barn skal omgående meldes til regionalt nivå, som tar stilling til om tiltaket skal opprettholdes.²⁹ I begge vedtakene vi har om sikkerhetsseng, skulle det dermed vært fattet vedtak fra regionalt nivå. Det er ikke gjort i noen av tilfellene. Vi er ikke kjent med om fengslenes ulovlige bruk av sikkerhetsseng i disse tilfellene ble fulgt opp av overordnet myndighet i ettertid.

7: HOVEDFUNN

- ▶ To barn ble utsatt for ulovlig bruk av sikkerhetsseng.

²⁸ Retningslinjer til straffegjennomføringsloven § 38, punkt 38.7.

²⁹ Straffegjennomføringsloven § 38 femte ledd.

8. Manglende kontroll og oversikt hos regioner og direktorat

Arbeidet med denne rapporten har gjort det klart at Kriminalomsorgsdirektoratet ikke selv har oversikt over hvor mange barn som har vært plassert på sikkerhetscelle eller i sikkerhetsseng de siste ti årene, eller over hvor lang tid tvangsmidlene har vært i bruk. Direktoratet har forklart at datasystemene deres gjør det vanskelig å ta ut informasjonen vi har bedt om, og at de har måttet gjøre manuelle søk for å finne vedtakene om sikkerhetscelle og sikkerhetsseng som gjelder barn. Det er svært alvorlig at ingen i kriminalomsorgen har hatt oversikt over den aller mest inngripende formen for tvang som er utøvd overfor frihetsberøvede barn de siste ti årene.

Hvis et fengsel vurderer det nødvendig å ha et barn på sikkerhetscelle i mer enn 24 timer, skal regionalt nivå i kriminalomsorgen ta stilling til om man skal fortsette bruken.³⁰ Regionalt nivå kan beslutte fortsatt bruk av sikkerhetscelle med 24 timer av gangen.³¹ Hvis det er aktuelt at et barn er på sikkerhetscelle i mer enn 72 timer, skal det sendes melding fra regionalt nivå til Kriminalomsorgsdirektoratet.³² Fristene er kortere enn for voksne og er satt for å bidra til at sikkerhetscelle kun brukes overfor barn i «enkelte ekstreme situasjoner».³³

I arbeidet med denne rapporten har vi bedt Kriminalomsorgsdirektoratet sende oss alle vedtak om forlengelse fra regionene og alle meldinger direktoratet har mottatt. Til tross for omfattende dialog med direktoratet har vi ikke noe sikkert tall for hvor mange forlengelsesvedtak regionene har fattet.

I lys av at den høyere terskelen for bruk av tvangsmidler overfor barn trådte i kraft i oktober 2015 og Ungdomsenhet øst åpnet i april 2016, er det vanskelig å forstå hvorfor man ikke hadde et opplegg klart for å fatte vedtak om bruk av tvangsmidler og rapportere bruken av tvangsmidler i perioden. Kriminalomsorgsdirektoratet har bekreftet at man ikke har hatt noen mal for vedtak om bruk av tvangsmidler overfor barn i tidsperioden vi har undersøkt. En mal som kan veilede de som skal treffe beslutninger om bruk av sikkerhetscelle er fremdeles ikke ferdig.

Sivilombudet ser alvorlig på kriminalomsorgens mangel på oversikt og internkontroll når det gjelder bruk av tvangsmidler overfor barn.

8: HOVEDFUNN

- ▶ Det er alvorlige mangler i kriminalomsorgens oversikt og internkontroll når det gjelder tvangsmidler mot barn.

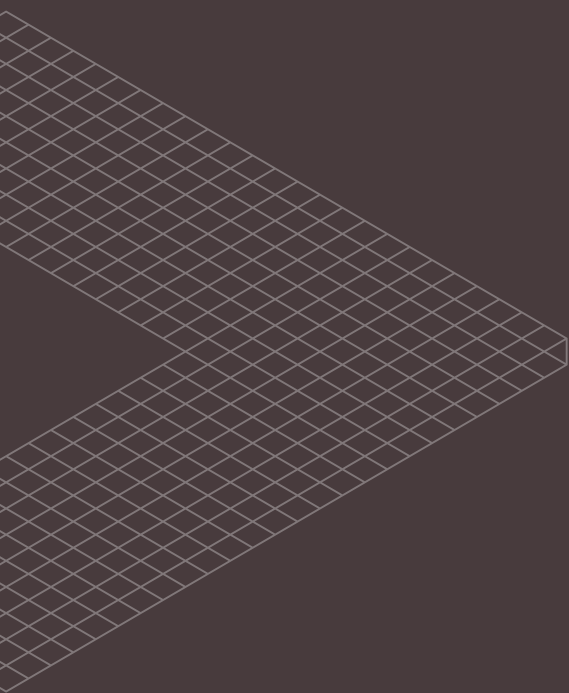
30 Straffegjennomføringsloven § 38 siste ledd.

31 Retningslinjer til straffegjennomføringsloven, punkt 38.7.5.

32 Straffegjennomføringsloven § 38 siste ledd.

33 Prop. 135 L (2010-2011) punkt 11.9.4, side 154.

DEL III
KONKLUSJON OG
ANBEFALINGER

9. Konklusjon

Funnene i denne rapporten bekrefter vår bekymring om at kriminalomsorgen i stor utstrekning og over mange år har benyttet en lavere terskel for bruk av tvangsmidler overfor barn enn loven krever, og dermed fattet ulovlige vedtak. Gjennomgangen har også avdekket store mangler i plikten til å vurdere mindre inngripende tiltak og å vurdere om den enkelte plasseringen av barn på sikkerhetscelle er forholdsmessig.

I tillegg har arbeidet med denne rapporten avdekket at man i en årrekke har hatt for lite kontroll med de mest inngripende tvangsmidlene kriminalomsorgen kan benytte overfor barn.

Det er sterkt kritikkverdig at så omfattende feil med så alvorlige konsekvenser for barn har fått pågå over mange år.

RAPPORTENS ANBEFALINGER:

- ▶ Justis- og beredskapsdepartementet må umiddelbart sikre at kriminalomsorgen overholder de strenge vilkårene som skal være oppfylt for bruk av sikkerhetscelle og sikkerhetsseng overfor barn.
- ▶ Justis- og beredskapsdepartementet bør sikre at det føres statistikk over bruk av tvangsmidler overfor barn i fengsel og at statistikken er offentlig tilgjengelig.

Sivilombudet 2025

Besøksadresse: Akersgata 8, Oslo

Postadresse: Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo

Telefon: 22 82 85 00

Grønt nummer: 800 80 039

E-post: postmottak@sivilombudet.no

www.sivilombudet.no